

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ

у справі за конституційними скаргами Сиротенка Сергія Євгеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів пункту 2 частини дев'ятої статті 171, пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу адміністративного судочинства України (щодо особових даних у судовому рішенні)

К и ї в
19 квітня 2023 року
№ 4-р(II)/2023

Справа № 3-79/2021(189/21, 394/21)

Другий сенат Конституційного Суду України у складі:

Головатий Сергій Петрович (голова засідання),
Городовенко Віктор Валентинович (доповідач),
Лемак Василь Васильович,
Мойсик Володимир Романович,
Первомайський Олег Олексійович,
Юровська Галина Валентинівна,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційними скаргами Сиротенка Сергія Євгеновича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих приписів пункту 2 частини дев'ятої статті 171, пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу адміністративного судочинства України.

Заслухавши суддю-доповідача Городовенка В.В. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції, що їх висловили Президент України Зеленський В.О., Голова Верховної Ради України Стефанчук Р.О., Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Лубінець Д.В., виконувач обов'язків Голови Верховного Суду Смокович М.І., а також науковці: Київського національного

університету імені Тараса Шевченка – доктор юридичних наук, доцент Задирака Н.Ю.; Національного університету „Львівська політехніка“ – доктор юридичних наук, професор Ковальчук В.Б., доктор юридичних наук, професор Личенко І.О., доктор юридичних наук, доцент Забокрицький І.І.; Національного університету „Києво-Могилянська академія“ – кандидат юридичних наук, доцент Іщенко Ю.В.; Ужгородського національного університету – доктор юридичних наук, професор Рогач О.Я.; Національного університету „Одеська юридична академія“ – доктор юридичних наук, професор Біла-Тіунова Л.Р.; Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна – доктор юридичних наук, професор Серьогін В.О., Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Сиротенко С.Є. звернувся до Конституційного Суду України з клопотаннями перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) окремі приписи Кодексу адміністративного судочинства України (далі – Кодекс), а саме:

– пункту 2 частини дев'ятої статті 171, за яким про прийняття позовної заяви до розгляду та відкриття провадження у справі суд постановляє ухвалу, в якій зазначає, зокрема, „або місце проживання (для фізичних осіб)“;

– пункту 4 частини п'ятої статті 246, за яким у резолютивній частині рішення зазначають, зокрема, „або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб)“, „реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності“.

Автор клопотання твердить, що „обсяг обов'язкової для повідомлення інформації має бути, в усякому разі, домірним (пропорційним), викликатися та співставлятися з легітимними цілями, не свідчити про наявність зловживань публічної влади“; „у відносинах заявника та публічної влади щодо його персональних даних як фізичної особи первинною є саме воля заявника (надавати чи не надавати згоду на збирання, обробку, зберігання, використання

та поширення персональних даних у тому числі в межах судового провадження)“.

Сиротенко С.Є. вважає, що оспорювані приписи Кодексу суперечать приписам статей 3, 8, 22, 23, 32 Конституції України.

1.1. Зі змісту конституційних скарг Сиротенка С.Є. та долучених до них документів і матеріалів впливає таке.

Сиротенко С.Є. перебуває на обліку в Державній податковій службі України як фізична особа-підприємець і є платником єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Сиротенко С.Є. звернувся до Харківського окружного адміністративного суду з позовом до Головного управління Державної податкової служби у Харківській області про визнання протиправним та скасування „рішення <...> про застосування штрафних санкцій та нарахування пені за несплату (неперерахування) або несвоєчасну сплату (неперерахування) єдиного внеску“.

Харківський окружний адміністративний суд рішенням від 20 серпня 2020 року позов задовольнив. Сиротенко С.Є. не погодився з тим, що в резолютивній частині вказаного рішення суду зазначено його реєстраційний номер облікової картки платника податків, та звернувся з апеляційною скаргою до Другого апеляційного адміністративного суду, який постановою від 3 лютого 2021 року залишив її без задоволення, а рішення суду першої інстанції – без зміни. Суд апеляційної інстанції зазначив, зокрема, що „докази того, що позивач обліковується за прізвищем, ім'ям, по батькові і серією та номером діючого паспорта в матеріалах справи відсутні та не спростовується позивачем“, судом першої інстанції відповідно до вимог частини п'ятої статті 246 Кодексу „вірно зазначено в резолютивній частині рішення відомості щодо належного позивачу реєстраційного номеру облікової картки платника податків“. Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду ухвалою від 31 березня 2021 року відмовила у відкритті касаційного провадження за

касаційною скаргою Сиротенка С.Є., оскільки її подано на судові рішення, які не підлягають касаційному оскарженню.

Харківський окружний адміністративний суд рішенням від 20 січня 2020 року задовольнив інший позов Сиротенка С.Є. до Головного управління Державної податкової служби у Харківській області про визнання протиправними дій, які стосувалися „направлення <...> вимоги про сплату боргу (недоїмки) <...> для її примусового виконання. <...> автоматичного нарахування <...> пені та штрафної санкції за несвоєчасну сплату платежу з єдиного внеску“. Сиротенко С.Є. подав до цього суду заяву про виправлення описок в ухвалі про відкриття провадження в адміністративній справі від 23 вересня 2019 року за зазначеним позовом та у вказаному рішенні „шляхом виключення з них відомостей належного позивачу реєстраційного номеру облікової картки платника податків та адреси місця проживання“. Харківський окружний адміністративний суд ухвалою від 4 лютого 2021 року відмовив Сиротенку С.Є. у задоволенні його заяви. Другий апеляційний адміністративний суд постановою від 7 липня 2021 року залишив зазначену ухвалу без зміни та вказав, зокрема, що „докази того, що позивач обліковується за прізвищем, ім'ям, по батькові і серією та номером діючого паспорта в матеріалах справи відсутні та не спростовується позивачем“; Харківський окружний адміністративний суд в ухвалі про відкриття провадження в адміністративній справі від 23 вересня 2019 року, рішенні від 20 січня 2020 року дотримав вимог Кодексу „щодо змісту вказаних судових рішень“. Колегія суддів Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду ухвалою від 5 серпня 2021 року відмовила у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою Сиротенка С.Є., оскільки її подано на судові рішення, які не підлягають касаційному оскарженню.

Сиротенко С.Є. твердить, що з огляду на висловлену ним незгоду щодо зазначення в судових рішеннях його місця проживання та реєстраційного номера облікової картки платника податків суди не мали достатніх підстав указувати ці дані в таких рішеннях, тому що це, на його думку, „не переслідувало легітимної цілі та не було необхідним у демократичному суспільстві“, оскільки в матеріалах

справ „наявний належний обсяг інформації та письмових доказів в цілях ідентифікації заявника, у тому числі в аспекті виконання судового рішення“.

Суб'єкт права на конституційну скаргу вважає, що внаслідок застосування судами оспорюваних приписів Кодексу „мало місце втручання в його особисте життя та зазнало порушення гарантоване статтею 32 Конституції України його право на особисте (приватне життя)“.

2. Розв'язуючи порушені в конституційних скаргах Сиротенка С.Є. питання, Конституційний Суд України виходить із такого.

2.1. Відповідно до статті 3 Конституції України „людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю“; права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави; держава відповідає перед людиною за свою діяльність; утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

У Конституції України встановлено: „В Україні визнається і діє принцип верховенства права“; Конституція України має найвищу юридичну силу; „закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй“ (частини перша, друга статті 8); „при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод“ (частина третя статті 22); конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, установлених Конституцією України (частина перша статті 64).

Виключно закони України визначають, зокрема, права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; судоустрій, судочинство, порядок виконання судових рішень (пункти 1, 14 частини першої статті 92 Конституції України).

Згідно зі статтею 32 Конституції України ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, установлених Конституцією

України; „не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини“ (частини перша, друга).

Відповідно до Конституції України „права і свободи людини і громадянина захищаються судом“; „кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб“ (частини перша, друга статті 55); однією з основних засад судочинства є обов’язковість судового рішення (пункт 9 частини другої статті 129); суд ухвалює рішення іменем України; судові рішення є обов’язковим до виконання; держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку (частини перша, друга статті 129¹).

2.2. Конституційний Суд України виходить із того, що відповідно до статті 8 Конституції України у її взаємозв’язку з приписами частини третьої статті 22, частини першої статті 64 Конституції України „верховенство права“ (правовладдя) вимагає, щоб утручання в конституційні права і свободи людини завжди було домірним.

У Рішенні Конституційного Суду України від 22 березня 2023 року № 3-р(П)/2023 наголошено, що „обмеження щодо реалізації конституційних прав і свобод не можуть бути свавільними та несправедливими, їх устанавлюють виключно Конституція і закони України, вони мають відповідати правомірній меті, бути обумовлені суспільною потребою досягнення цієї мети, домірними; у разі обмеження конституційного права (свободи) законодавець зобов’язаний запровадити таке нормативне регулювання, яке уможливить оптимальне досягнення правомірної мети з мінімальним втручанням у реалізацію цього права (свободи) і не порушуватиме сутності такого права“ (абзац перший підпункту 5.1 пункту 5 мотивувальної частини).

2.3. У низці рішень Конституційний Суд України висловив юридичні позиції щодо правомірності втручання в конституційне право особи на недоторканність особистого і сімейного життя.

Конституційний Суд України в Рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 наголосив, що „право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб“ (друге речення абзацу четвертого підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини), та дійшов висновків, що „положення частини другої статті 32 Основного Закону України передбачають вичерпні підстави можливого правомірного втручання в особисте та сімейне життя особи (в тому числі й тієї, яка займає посаду, пов'язану з функціями держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї). Такими підставами є: згода особи на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації стосовно неї, а також, у разі відсутності такої згоди, випадки, визначені законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. <...> збирання, зберігання, використання та поширення державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами конфіденційної інформації про особу без її згоди є втручанням в її особисте та сімейне життя, яке допускається винятково у визначених законом випадках і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини“ (абзаци третій, четвертий пункту 5 мотивувальної частини).

У Рішенні Конституційного Суду України від 11 жовтня 2018 року № 7-р/2018 указано, що „втручання у конституційне право особи на приватне і сімейне життя шляхом збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди допускається, якщо воно передбачене законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Таке втручання вважатиметься законним у разі наявності підстави в національному законі, а також за умови, що такий закон

відповідатиме принципу верховенства права, закріпленому в частині першій статті 8 Конституції України“ (абзац шостий підпункту 2.2 пункту 2 мотивувальної частини).

2.4. Юридичні позиції Конституційного Суду України стосовно конституційного права на недоторканність особистого і сімейного життя посутньо відповідають приписам актів міжнародного права щодо запобігання свавільному втручанню в особисте і сімейне життя особи, зокрема приписам статті 12 Загальної декларації прав людини (1948 р.), статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.) (далі – Конвенція), пункту 1 статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права (1966 р.), статті 9 Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (1981 р.).

2.5. Конституційний Суд України, розв'язуючи порушені в конституційних скаргах Сиротенка С.Є. питання, ураховує приписи статті 8 Конвенції та практику їх тлумачення й застосування Європейським судом з прав людини, юрисдикцію якого визнала Україна.

За статтею 8 Конвенції кожен має право на непорушність свого приватного і сімейного життя („*the right to respect for his private and family life*“), свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть утручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюють відповідно до приписів права („*in accordance with the law*“) і воно є потрібним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб.

Європейський суд з прав людини наголошував, що „як зберігання органами публічної влади інформації, що стосується приватного життя особи, так і її використання є втручанням у право на непорушність приватного життя, захищене пунктом 1 статті 8 Конвенції“; «головне питання полягає в тому, чи

це втручання було виправданим за пунктом 2 статті 8, зокрема чи воно було „відповідно до приписів права“ („*in accordance with the law*“) та „потрібним у демократичному суспільстві“ щодо однієї з цілей, зазначених у цьому пункті» [рішення у справі Пантелеєнко проти України / *Panteleyenko v. Ukraine* від 29 червня 2006 року (заява № 11901/02), § 56, § 59].

З огляду на практику оцінювання правомірності втручання у право на непорушність приватного і сімейного життя Європейський суд з прав людини у рішенні у справі *L.V. v. Hungary* від 9 березня 2023 року (заява № 36345/16) підкреслив, що:

– «поняття „приватне життя“ широко трактується і не має вичерпного визначення. Воно може охоплювати багато аспектів особистісної та суспільної тотожності („*identity*“) людини» (§ 102);

– „перелік винятків щодо права особи на непорушність її приватного життя, зазначених у пункті 2 статті 8, є вичерпним, їх установлення є обмеженим“ (§ 108);

– «утручання вважатимуть „потрібним у демократичному суспільстві“ для досягнення правомірної мети, якщо воно слугує „нагальній суспільній потребі“ і, зокрема, якщо підстави, що їх навели органи влади держави на виправдання, є „доречними та достатніми“, і якщо воно є домірним щодо поставленої правомірної мети» (§ 115);

– «простір обдумування („*the margin of appreciation*“), що його надають компетентним національним органам, змінюється залежно від характеру питань і вагомості інтересів у контексті справи <...>. Простір обдумування тяжітиме до звуження, де право, що його розглядають у справі, має вирішальне значення для ефективного здійснення особою особистих або провідних прав. Якщо йдеться про особливо важливий аспект буття або тотожності особи, простір обдумування буде обмеженим» (§ 118);

– „захист особових даних має істотне значення для здійснення особою свого права на непорушність приватного і сімейного життя, гарантованого статтею 8 Конвенції. Національне право має забезпечувати належні гарантії, щоб запобігти

будь-якому використанню особових даних, що є несумісним із гарантіями, установленими статтею 8 Конвенції“ (§ 122).

2.6. Конституційний Суд України вважає, що конституційне право особи на недоторканність особистого і сімейного життя не є абсолютним і законодавець може визначати обмеження щодо реалізації цього права, зокрема у вигляді збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав людини та за умови дотримання принципу домірності під час установлення зазначених обмежень.

3. Конституційний Суд України в Рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 щодо питання конституційного права на недоторканність особистого і сімейного життя наголосив, що „перелік даних про особу, які визнаються як конфіденційна інформація, не є вичерпним“ (абзац шостий підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини); „інформація про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Така інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за їх згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного

добробуту та прав людини“ (абзац п’ятий підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини).

3.1. Аналіз чинного юридичного регулювання, визначеного, зокрема, законами України „Про інформацію“, „Про захист персональних даних“, „Про доступ до публічної інформації“, „Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання“, „Про надання публічних (електронних публічних) послуг щодо декларування та реєстрації місця проживання в Україні“, Податковим кодексом України, Положенням про реєстрацію фізичних осіб у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 29 вересня 2017 року № 822 зі змінами, свідчить про те, що такі відомості, як місце проживання чи перебування (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків (для фізичних осіб), – це особові (персональні) дані, за якими можна ідентифікувати або конкретно ідентифікувати особу та які можна розцінювати як конфіденційну інформацію про неї.

3.2. Конституційний Суд України зауважує, що в окремих приписах пункту 2 частини дев’ятої статті 171, пункту 4 частини п’ятої статті 246 Кодексу законодавець визначив обмеження щодо реалізації конституційного права на недоторканність особистого і сімейного життя у вигляді вимоги зазначати в судових рішеннях місце проживання чи перебування сторін (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності, фактично установивши в такий спосіб можливість збирання, зберігання, використання та поширення судами відомостей про фізичних осіб, за якими можна прямо чи опосередковано ідентифікувати таких осіб без їхньої згоди. Зазначені обмеження є правомірними, якщо їх встановлено оспорюваними приписами Кодексу лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту, прав людини і вони відповідають принципіві домірності, застосованому для оцінювання правомірності втручання держави у

права людини, та не порушують сутності конституційного права на недоторканність особистого і сімейного життя.

3.3. В Інструкції Європейського парламенту і Ради [ЄС] 2016/679 від 27 квітня 2016 року щодо захисту фізичних осіб стосовно оброблення особових даних і про вільний рух таких даних та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальна інструкція захисту даних) указано, що «„особові дані“ („*personal data*“) означають будь-яку інформацію стосовно фізичної особи, яку ідентифіковано або яку можуть піддати ідентифікації („суб’єкт даних“); фізичною особою, що її піддають ідентифікації, є особа, яка може бути ідентифікована безпосередньо або опосередковано, зокрема на підставі певного ідентифікатора, як-от: ім’я, ідентифікаційний номер, дані про місце перебування, мережевий ідентифікатор, або за одним чи кількома елементами, що вказують на її фізичну, фізіологічну, генетичну, розумову, економічну або суспільну тотожність» (підпункт 1 пункту 4).

4. Конституційний Суд України, перевіряючи оспорювані приписи Кодексу на відповідність Конституції України, виходить із того, що в частині другій статті 32 Конституції України йдеться про національну безпеку, економічний добробут та права людини, в інтересах яких можуть бути встановлені обмеження конституційного права особи на недоторканність особистого і сімейного життя.

З огляду на це Конституційний Суд України у цій справі пов’язує оцінювання правомірності втручання держави у вказане конституційне право щодо встановлення вимоги зазначати в судових рішеннях особові дані сторін відповідно до оспорюваних приписів Кодексу з одним із винятків, що визначений частиною другою статті 32 Конституції України, – „в інтересах <...> прав людини“. Захист, утвердження та здійснення прав людини потребують передусім забезпечення реалізації права на судовий захист, а також дотримання основних засад судочинства, включно з конституційною вимогою щодо

обов'язковості судового рішення, що гарантовано приписами частини першої статті 55, пункту 9 частини другої статті 129, статті 129¹ Конституції України.

4.1. Конституційний Суд України в аспекті забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист наголошував, зокрема, що:

– „право на судовий захист є гарантією реалізації інших конституційних прав і свобод, їх утвердження й захисту за допомогою правосуддя“ (друге речення абзацу восьмого підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 23 листопада 2018 року № 10-р/2018);

– «забезпечення державою виконання судового рішення як невід'ємної складової права кожного на судовий захист закладено на конституційному рівні у зв'язку із внесенням Законом України „Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)“ від 2 червня 2016 року № 1401–VIII змін до Конституції України та доповненням її, зокрема, статтею 129¹, частиною другою якої передбачено, що держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. <...> обов'язкове виконання судового рішення є необхідною умовою реалізації конституційного права кожного на судовий захист, тому держава не може ухилятися від виконання свого позитивного обов'язку щодо забезпечення виконання судового рішення задля реального захисту та відновлення захищених судом прав і свобод, законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства, держави. Позитивний обов'язок держави щодо забезпечення виконання судового рішення передбачає створення належних національних організаційно-правових механізмів реалізації права на виконання судового рішення, здатних гарантувати здійснення цього права та обов'язковість судових рішень, які набрали законної сили, що неможливо без їх повного та своєчасного виконання» [абзаци сьомий, восьмий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 15 травня 2019 року № 2-р(II)/2019].

Також Конституційний Суд України вказував, що „Конституція України закріпила основні засади судочинства <...>. Ці засади є конституційними гарантіями права на судовий захист“ (абзац перший підпункту 3.2 пункту 3

мотивувальної частини Рішення від 2 листопада 2011 року № 13-рп/2011); „гарантуючи відповідно до частини першої статті 55 Основного Закону України право особи на судовий захист, Конституція України визначає основні засади судочинства, метою закріплення яких є, зокрема, забезпечення неупередженості здійснення правосуддя судом, відповідність винесеного рішення верховенству права, а також своєчасне, ефективне та справедливе поновлення особи в правах протягом розумних строків“ (абзац восьмий підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення від 13 червня 2019 року № 4-р/2019).

Отже, для реалізації конституційного права на судовий захист, що є гарантією захисту, утвердження та здійснення інших конституційних прав і свобод, потрібно на законодавчому рівні визначити належні й дієві національні юридичні механізми здійснення судочинства та виконання судових рішень, які засновані на основних засадах судочинства й здатні забезпечити судовий захист, поновлення порушених прав і свобод кожної особи.

4.2. Кодекс викладено в новій редакції Законом України „Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів“ від 3 жовтня 2017 року № 2147–VIII. Згідно з пояснювальною запискою до проекту Закону України про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів (реєстр. № 6232) його метою „є нормативне врегулювання процесуальних механізмів, які мають забезпечити ефективний, справедливий, неупереджений та своєчасний захист прав і свобод особи в суді“.

Унаслідок таких законодавчих змін оспорюваними приписами Кодексу встановлено вимогу зазначати в судових рішеннях місце проживання чи перебування сторін (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності, що сприятиме швидкій та однозначній ідентифікації сторін на всіх стадіях судового

провадження, включно з виконанням судового рішення, підвищуватиме ефективність здійснення адміністративного судочинства, забезпечуватиме судовий захист та обов'язковість виконання судових рішень.

Оцінюючи мету ухвалення окремих приписів пункту 2 частини дев'ятої статті 171, пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу, Конституційний Суд України вбачає її правомірність у підвищенні ефективності судового захисту в Україні та впорядкуванні реалізації конституційного права на судовий захист, зокрема і його складника – права на виконання судових рішень.

4.3. Конституційний Суд України, перевіряючи оспорювані приписи Кодексу на відповідність вимозі домірності, також звертає увагу, що відповідно до приписів статті 2 Кодексу завданням адміністративного судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне розв'язання судом спорів у сфері публічно-правових відносин для ефективного захисту прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб від порушень з боку суб'єктів владних повноважень (частина перша); основними засадами (принципами) адміністративного судочинства є, зокрема, верховенство права; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; змагальність сторін, диспозитивність та офіційне з'ясування всіх обставин у справі; обов'язковість судового рішення (пункти 1, 2, 4, 5 частини третьої).

Конституційний Суд України констатує, що використання в адміністративному провадженні таких особових даних, як місце проживання сторін (для фізичних осіб), потрібне для однозначної ідентифікації сторін на стадії відкриття судового провадження та встановлення судом їх адміністративної процесуальної дієздатності, правильного розв'язання питання предметної юрисдикції та територіальної юрисдикції (підсудності), забезпечення належного інформування сторін про хід розгляду справи; зазначення таких особових даних в ухвалі суду про відкриття провадження у справі потрібне передусім для реалізації сторонами їхніх процесуальних прав, зокрема прав на надання відзиву на позовну заяву (відзив), відповіді на відзив, заперечення, на

оскарження судових рішень, здійснення яких може вимагати належного повідомлення сторін за місцем їх проживання чи перебування (для фізичних осіб). Тому установлена окремим приписом пункту 2 частини дев'ятої статті 171 Кодексу вимога зазначати в ухвалі суду про відкриття провадження у справі місце проживання сторін (для фізичних осіб) потрібна для реалізації особою права на судовий захист загалом.

Вимога зазначати в резолютивній частині судового рішення місце проживання чи перебування сторін (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності, установлена окремими приписами пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу, обумовлена передусім тим, що за приписами статті 373 Кодексу „виконання судового рішення здійснюється на підставі виконавчого листа, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції“ (абзац перший частини першої); „виконавчий лист, а у випадках, встановлених цим Кодексом, – ухвала суду є виконавчими документами. Виконавчий лист, ухвала мають відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом“ (частина третя). Згідно з приписами статті 4 Закону України „Про виконавче провадження“ у виконавчому документі зазначають, зокрема, адресу місця проживання чи перебування (для фізичних осіб) стягувача та боржника, реєстраційний номер облікової картки платника податків боржника (для фізичних осіб – платників податків) (пункт 3, абзац другий пункту 4 частини першої).

Зазначення в резолютивній частині судового рішення особових даних відповідно до окремих приписів пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу є потрібним для того, щоб забезпечити безпомилкове та своєчасне виконання судового рішення, а порушення цієї процесуальної вимоги може значно ускладнити або й зовсім унеможливити його виконання у зв'язку з тим, що виконавець не зможе однозначно ідентифікувати боржника.

Отже, у сучасній системі права України окремі приписи пункту 2 частини дев'ятої статті 171, пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу спрямовано на забезпечення дієвості та ефективності здійснення судами правосуддя та

виконання судових рішень, що є потрібним для захисту, утвердження та реалізації конституційних прав і свобод людини загалом.

Конституційний Суд України звертає увагу на те, що в адміністративному судочинстві (як і в інших видах судочинства) висунуто низку вимог до змісту судових рішень (ухвал, рішень, постанов), зокрема й вимогу зазначати в них відповідно до оспорюваних приписів Кодексу такі особові дані, як місце проживання чи перебування сторін (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності, що потрібно передусім з огляду на юридичну природу таких рішень як офіційних судових документів.

Ухвала суду про відкриття провадження у справі є фактично вихідним процесуальним документом суду, з якого починається розгляд справи і вручення якого обумовлює можливість здійснення низки процесуальних прав та обов'язків сторін, тому визначеність і повнота такого документа, зокрема зазначення місця проживання сторін (для фізичних осіб) згідно з окремим приписом пункту 2 частини дев'ятої статті 171 Кодексу, є важливими для забезпечення судового захисту загалом.

Водночас рішення суду, у резолютивній частині якого відповідно до окремих приписів пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу обов'язково зазначають місце проживання чи перебування сторін (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності, суд ухвалює іменем України, воно є обов'язковим до виконання, тому висунуті на законодавчому рівні вимоги до змісту такого рішення повинні сприяти його якості, визначеності, прозорості, зрозумілості, а також тому, щоб публічні органи і суспільство сприйняли таке рішення як акт справедливого судочинства, що підлягає безпомилковому виконанню й гарантує реалізацію конституційного права на судовий захист та поновлення порушених прав і свобод людини.

У Висновку Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи про якість судових рішень від 18 грудня 2008 року № 11

підкреслено, що „будь-який присуд за судовим рішенням або виданий на його підставі має бути викладений зрозуміло й однозначно, щоб швидко спричинити юридичні наслідки або у випадку судового наказу – чинити або не чинити, або здійснити виплату чогось – щоб його можна було швидко виконати. <...> Щонайперше присуд має, коли це доречно, бути сформульований так, щоб його можна було виконати – це означає, що рішення має містити резолютивну частину, де було б чітко, без будь-якої можливості його невизначеності або плутанини, викладено покарання, обов'язки або накази, що їх ухвалив суд. Незрозуміле рішення, що його можна тлумачити по-різному, підриває ефективність і дієвість судового процесу та довіру до нього“ (пункти 53, 55).

Конституційний Суд України зауважує, що встановлена окремими приписами пункту 2 частини дев'ятої статті 171, пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу вимога зазначати в судових рішеннях місце проживання чи перебування сторін (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності, є потрібним засобом для забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист, зокрема права на виконання судових рішень, та дотримання основних засад судочинства.

4.4. Конституційний Суд України зазначає, що суспільна користь від процесуальних правил, установлених оспорюваними приписами Кодексу, полягає в забезпеченні ефективного і злагодженого функціонування в Україні адміністративного судочинства та системи виконання судових рішень, а отже, реалізації конституційного права на судовий захист. Зазначення особових даних осіб, які є сторонами справи, у судових рішеннях відповідно до оспорюваних приписів Кодексу спрямоване не на те, щоб завдати шкоди особистому життю та приватним інтересам таких осіб, а на їх швидку та однозначну ідентифікацію для виконання судами завдань адміністративного судочинства. Водночас потрібно

досягти обґрунтованого балансу між вимогами публічних інтересів та захистом конституційного права на недоторканність особистого і сімейного життя.

4.4.1. Конституційний Суд України звертає увагу на практику Європейського суду з прав людини, за якою „натепер на міжнародному рівні та, зокрема, між державами – членами Ради Європи досягнуто консенсусу щодо фундаментальних принципів захисту даних і відповідних засадничих процедурних гарантій, що їх включено до національного права, щоб виправдати потребу будь-якого можливого втручання. <...> національне право держав-учасниць має, зокрема, забезпечувати, щоб особові дані, що є предметом спору, стосувалися справи та не були надмірними стосовно цілей, задля яких їх збирають та зберігають, та такими, що їх мають зберігати у формі, що дозволяє ідентифікувати суб'єктів даних не довше, ніж це потрібно для цілей зберігання, а збережені дані мають бути ефективно захищені від нецільового використання або зловживання <...>. Згідно з міжнародно визнаними принципами захисту даних <...> важливо, щоб застосовні приписи права містили чіткі й детальні правила, що визначають обсяг та застосування відповідних заходів, а також – мінімальні гарантії, що стосуються, *inter alia*, тривалості зберігання, використання, доступу третіх сторін, процедур збереження недоторканності й конфіденційності даних і процедур їх знищення, щоб можна було в такий спосіб забезпечити достатні гарантії від ризиків, спричинених зловживанням та свавільністю на кожному етапі їх оброблення <...>. Є різні важливі етапи, на яких можуть поставати питання за статтею 8 Конвенції, зокрема під час збирання, зберігання, використання та передання даних. На кожному етапі мають бути належні та достатні гарантії, що відображають принципи, що їх вироблено в застосовних інструментах щодо захисту даних, для того, щоб виправдати втручання відповідно до статті 8“ [рішення у справі Суріков проти України / *Surikov v. Ukraine* від 26 січня 2017 року (заява № 42788/06), § 74].

4.4.2. Конституційний Суд Латвійської Республіки в Рішенні від 11 жовтня 2018 року № 2017-30-01, яким визнано конституційним нормативний припис щодо вимоги зазначати в позові місце проживання відповідача, наголосив, що право на недоторканність приватного життя („*the right to inviolability of private life*“) включає різні ділянки: „воно захищає фізичну та психічну недоторканність, честь і гідність, тотожність людини та її особові дані. Відомості про особу є складником змісту зазначеної концепції“ (підпункт 11.2 пункту 11), та, оцінюючи домірність утручання у вказане право, зазначив, що „є такі принципи захисту особових даних: додержання правовладдя, справедливості, мінімальності та анонімності. Ці принципи зобов'язують законодавця ухвалювати таке законодавство, що гарантує безпеку даних, а також установлює обґрунтовані обмеження щодо їх використання“ (пункт 18). У пункті 18 рішення цього суду вказано також, що „принцип правовладдя включає умову, згідно з якою використання та передання особових даних для цілей, відмінних від тих, для яких дані було отримано початково, може відбуватися лише за згодою особи або на підставі приписів права“ (підпункт 18.1); „принцип мінімальності означає, що оброблення особових даних заборонено, за винятком, коли це потрібно для досягнення значущих і попередньо чітко визначених цілей оброблення даних. А саме, ураховуючи важливість належного зберігання даних, використання даних дозволяється лише для виконання особливо важливих завдань з метою захисту юридично значущих інтересів“ (підпункт 18.2); „з об'єктивних причин принцип анонімності не може бути застосований до цієї ситуації, оскільки подання позову за заявленим місцем проживання відповідача є загальним принципом визначення судової юрисдикції в цивільному процесі“ (підпункт 18.2.3 підпункту 18.2); „принцип справедливості в ділянці захисту даних вимагає, щоб отримання та оброблення інформації здійснювалося в спосіб, який виключає надмірне втручання в приватне життя, автономію та недоторканність суб'єктів даних <...>. Принцип домірності означає, що коли органи публічної влади обмежують права і правомірні інтереси особи, слід досягнути обґрунтованого балансу між інтересами особи та інтересами держави або суспільства.

Законодавець повинен обґрунтовано зважити інтереси всіх заінтересованих сторін та ухвалити рішення, яке відповідатиме волі більшості, де інтереси осіб, яких воно стосується, будуть домірно враховані“ (підпункт 18.3).

4.4.3. Конституційний Суд України зазначає, що оспорювані приписи Кодексу узгоджуються із загально визнаними принципами захисту особових даних, правовладдя, мінімальності, анонімності, справедливості. Цими приписами Кодексу не встановлено можливості оброблення визначених ними особових даних сторін для цілей інших, ніж ефективне виконання завдань адміністративного судочинства (тобто тих цілей, для яких ці дані надавали судам). Такі особові дані, як місце проживання чи перебування сторін (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності, є мінімальним обсягом відомостей, потрібних для забезпечення судового захисту та обов'язкового виконання судових рішень. Зазначені особові дані не можуть бути анонімними принаймні з огляду на основні засади адміністративного судочинства та принципи судової юрисдикції. Вимога зазначати особові дані в судових рішеннях, встановлена оспорюваними приписами Кодексу, не спричиняє надмірного втручання в особисте життя сторін.

Конституційний Суд України, оцінюючи національне юридичне регулювання стосовно захисту особових даних, наголошує, що оспорювані приписи Кодексу не є надмірним втручанням в особисте життя сторін, їх додержання не допускає оброблення особових даних поза виконанням завдань адміністративного судочинства. Зі змісту приписів частини п'ятої статті 11 Кодексу, пункту 1, абзацу сьомого частини першої статті 7 Закону України „Про доступ до судових рішень“ убачається, що під час розкриття інформації щодо справи, визначеної частинами третьою, четвертою статті 11 Кодексу, не можуть бути оприлюднені такі відомості, як місце проживання або перебування фізичних осіб із зазначенням адреси, реєстраційний номер облікової картки платника податків; ці відомості не можуть бути розголошені в

текстах судових рішень, відкритих для загального доступу; такі відомості замінюють літерними або цифровими позначеннями. Також зазначені відомості не може оголошувати суддя під час проголошення судового рішення (частина друга статті 250 Кодексу).

До того ж закони України встановлюють юридичну відповідальність за порушення законодавства у сфері захисту особових даних (стаття 188³⁹ Кодексу України про адміністративні правопорушення); за порушення недоторканності приватного життя (стаття 182 Кримінального кодексу України).

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України зауважує, що встановлена оспорюваними приписами Кодексу вимога зазначати в судових рішеннях місце проживання чи перебування сторін (для фізичних осіб) та реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності, є домірною та сприяє досягненню справедливого балансу між забезпеченням реалізації конституційного права на судовий захист і захистом конституційного права на недоторканність особистого і сімейного життя.

5. Конституційний Суд України дійшов висновку, що окремі приписи пункту 2 частини дев'ятої статті 171, пункту 4 частини п'ятої статті 246 Кодексу є обмеженням конституційного права на недоторканність особистого і сімейного життя, але не надмірним, не скасовують сутності цього права, а спрямовані на виконання приписів частини першої статті 55, частини другої статті 129, статті 129¹ Конституції України та забезпечення реалізації конституційного права на судовий захист, зокрема і його складника – права на виконання судових рішень, тому не суперечать приписам статей 3, 8, 22, 32 Конституції України.

Ураховуючи викладене та керуючись статтями 55, 147, 150, 151¹, 151², 153 Конституції України, на підставі статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційний Суд України**у х в а л и в:**

1. Визнати такими, що відповідають Конституції України (є конституційними), окремі приписи Кодексу адміністративного судочинства України:

– пункту 2 частини дев'ятої статті 171 „або місце проживання (для фізичних осіб)“;

– пункту 4 частини п'ятої статті 246 „або місце проживання чи перебування (для фізичних осіб)“, „реєстраційний номер облікової картки платника податків сторін (для фізичних осіб), за його наявності“.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ДРУГИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**